

Monika Načeva - „Jsem služebník básně“

24.10.2024 - Josef Martínek | OSA

Před třiceti lety oslovila Monika Načeva posluchače písněmi s básnickými texty Jáchyma Topola, včetně hitu Udržuj svou ledničku plnou. Od té doby zpěvačka pokračuje ve zhudebňování poezie. Na novém albu Jdem temným dnem znovu sáhla po tvorbě předrevolučních samizdatových autorů.

Setkáváme se uprostřed léta, kdy dokončujete svou novou desku. Už se blížíte do finále?

Mám dotočeno, zbývá nám mix, vyrobit obal a udělat master. A pak už výsledek zamíří do výroby. K posluchačům se dostane v říjnu – na vinylu i na CD.

Jak toto období dokončovacích prací prožíváte?

Z celého procesu vzniku desky je to pro mě nejnáročnější část, protože jasnou představu mám vždy už od úplného začátku, dřív, než vůbec začneme točit. A celou tu dobu si ji nesu v hlavě. Na této desce jsme pracovali asi rok a půl, takže jsem ji v hlavě uchovávala opravdu dlouho. Dokončovací práce vnímám jako období, kdy se ještě spousta věcí může pokazit. Jde také o čas různých tabulek, kdy dávám dohromady finance. Papírování s tím spojené nemám ráda, moc se ve všech těch úkonech neorientuji. Album si z většiny financuji sama – stejně jako předešlé nahrávky. Jsem ráda, že aspoň část nákladů pokryl příspěvek od OSA.

Rok a půl je dlouhá doba. Nesete si svoji představu po tu dobu beze změny, nebo přece jen v průběhu času dochází k určitým korekcím vaší vize?

Jsem hodně paličatá, takže pokud už si vymyslím koncept, zůstanu u něj. Když mám v tomto směru jasno, začnu si shánět básně, které bych chtěla hudebně zpracovat. A když je mám pohromadě, většinou mi samy napovědí, co potřebují. Ale koncept už skutečně neměním. Mám radost, že se mi to opět povedlo dodržet a album bude přesně takové, jaké jsem ho chtěla mít. Je ale pravda, že během jeho vzniku jsem kompletně obměnila kapelu, mám kolem sebe zase jiné muzikanty, jejichž vklad se do toho logicky promítl. Já sama hudbu neskládám, děláme to většinou dohromady, případně každý přinese svoje nápady. Jsem hodně otevřená různým myšlenkám, nemám žádné mantinely.

Takže zatímco téma je pevně dané, v hudebním zpracování si necháváte volnou ruku.

Přesně tak. Proto mám ráda, když s muzikanty na několik dní odjedeme a společně se naplno věnujeme tvoření. Nechtěla bych nahrávat způsobem, kdy budeme mít frekvenci ve studiu od dvou do šesti.

Kam jste odjeli tentokrát?

Do Brna, do studia k Tomáši Vtípilovi [dinn is not noise]. Myslím, že jsme byli první větší kapela, která u něj natáčela. Bylo to úžasné, studio je v domě na úplném okraji Brna, posledním v ulici, takže za ním už je jen příroda. Tvorbu a natáčení miluji, vždycky se do toho procesu úplně ponořím. A stejně tak mě baví živá vystoupení, ta jsou pro mě asi úplně nejdůležitější.

Zmínila jste, že spolupracovníky jste od minulé desky kompletně obměnila. Děláte to často?

Každý nový koncept či nápad mě přivede do trochu jiných vod. Lidi, kteří se mnou spolupracovali, už proto se mnou často dál nejdou, mnohdy ani nemůžou, i když by chtěli – zkrátka už se naše představy

nepropojí. Ke tvorbě vždy přistupuji naplno a to samé chci i od svých spolupracovníků. Někdy je možná svým způsobem trochu vyčerpám.

Album se jmenuje *Jdem temným dnem* a navazujete jím na svůj předešlý projekt *Zdivočelí koně*. Opět jste zhudebnila básně samizdatových autorů ze šedesátých až osmdesátých let. Zůstala jste tedy u stejného konceptu?

Ano, jen přibyli další básníci. Z minulé desky zůstali čtyři. Tentokrát jsem to celé pojmenovala po básni Egona Bondyho, od kterého jsem použila nejvíc textů. Na Zdivočelých koních v tomto směru dominoval Pavel Zajíček, který letos odešel. Něco jsem si od něj vzala i tentokrát, dále jsem znovu sáhla po poezii Vladimíry Čerepkové a Šárky Smazalové. A také Věry Jirousové – píseň s jejím textem se ale objeví pouze v digitální podobě desky. Na vinyl se nám bohužel už nevešla, protože jsme to s množstvím materiálu trochu přepískli.

Které básníky jste si vyhlédla nově pro tento projekt?

Například Ivana Blatného nebo Jana Hanče. Dále Milana Kocha, k němuž jsem přišla přes píseň Magické noci od The Plastic People of the Universe, s textem právě od Egona Bondyho. Zpívá se v ní: „Kocha snad z toho vezme ďas.“ A tak jsem zkoumala, kdo to ten Koch byl. Zjistila jsem, že psal také poezii a že zemřel velmi mladý v době normalizace.

Podobný osud měla i zmíněná Šárka Smazalová, která zemřela v pouhých třidvaceti letech v roce 1968. Jak jste se po letech dostala k její tvorbě?

Doporučila mi ji prodavačka v knihkupectví Ostrov, kam ráda chodím. Mají tam opravdu velký výběr českých básníků.

Podle čeho si básně vybíráte?

Většinou nad tím moc nepřemýšlím, zkrátka hned vím, jestli mě zaujala, nebo ne. Pracuji přes emoce, vášně a cit. A protože nejsem intelektuál, alespoň si takové lidi vybírám ke spolupráci.

Název *Jdem temným dnem* evokuje cosi pochmurného. Co pro vás symbolizuje?

Hlavně současnou situaci. Mám pocit, že opravdu zažíváme temné dny. Ať už jsou to války, politika, způsob života, braní globálního oteplování na lehkou váhu, neochota pomáhat druhým lidem, kastování, rasismus a tak dále. Zkrátka jdem temným dnem.

Spatřujete tedy ve vybraných básních, ač vznikaly v jiné době a v jiném kontextu, metaforu k aktuálnímu dění?

O tom si moc netroufám mluvit. Nerada vysvětluji významy textů, mám pocit, že pak nikdy nevyzní zcela správně. Název i výběr básní mi souzní s tím, co se kolem nás děje, jak to já cítím, ale vždy nechávám posluchače, aby si sami vybrali, co ta slova říkají jim. A někdy jsem dost překvapená, jak to na ně působí. Sahám vždy po básních, u kterých cítím, že jsou nadčasové. Bylo tomu tak už u mého prvního spolupracovníka Jáchyma Topola, kterého jsem si na začátku devadesátých let vybrala zcela podvědomě. I jako můj současník mi podmínku nadčasovosti splňoval. Tehdy jsem ještě netušila, že budu tímto způsobem pracovat celý svůj umělecký život.

Úžasné je, že písně, obrazně řečeno, porodím teď a ony si pak už žijí svým vlastním životem. A pokud nežijí, tak se mi to nepovedlo. Anebo jejich čas teprve přijde. Když písňové texty zpívám naživo, kolikrát v nich po letech objevím nové významy, zrcadlí se v nich nové osobní zkušenosti. Nebo někdy máte pocit, že v době vydání dílo moc nezarezovalo, ale s odstupem let ho posluchači

začnou docenovat. Přesně to se teď děje s albem Mimoid z roku 1998. Posledních pár let mi lidé často říkají nebo píší, jak si k němu našli cestu. Všechnu svoji hudbu mám na platformě Bandcamp. To mám na internetu ráda – že písně můžou viset v jednom souboru, a tak je můžou objevovat lidé z celého světa. A naopak i já touto cestou přicházím k různé neznámé muzice.

Dá se tedy říct, že vdechujete nový život básním, které už dnes málokdo zná?

Ano, o to se snažím. Dokonce bych řekla, že nejenže většina lidí nezná básně, které jsem vybrala, ale že nezná ani jejich autory. A za tuto osvětu jsem opravdu ráda. Dlouhodobě si myslím, že základ umění je báseň. I když se dívám například na krásný obraz, cítím ho také jako báseň. Hledání poetické tvorby, kterou si vyberu ke zpracování, je pro mě vždy dobrodružství. Potřebuji si totiž najít takové básně, abych při jejich zpívání cítila, jako bych je napsala já sama, abych je cítila zevnitř.

To musí být někdy těžké, protože člověk se ne vždy ztotožní s celou básní, zaujmout ho může například jen její část. Stává se vám to?

Občas. Přiznám se, že někdy si dovolím vstoupit do básně tím, že vezmu její část a propojím ji s částí jiné. Udělám z nich jeden nový celek. Nejdříve se ale samozřejmě ptám dědiců autorských práv a žádám je o svolení. Bylo tomu tak například u Vladimíry Čerepkové nebo Věry Jirousové, u které jsem měla k dispozici i nedodělané básně od jejího syna Tobiáše Jirouse. Vždy věřím, že to uchopím dobře, protože to dělám s velkou láskou. Když si vyberu něčí texty, dá se říct, že se do daného autora zamiluji. Stává se mojí láskou, a to už navždy.

Jak postupujete při zhudebňování básní?

Když je mám pohromadě, začnou ke mně určitým způsobem promlouvat. Čtu si je pořád dokola a dostávám se dovnitř slov. Otevírá se mi představa o tom, jak by mohla hudba znít, jaké nástroje bych mohla zapojit – jestli to bude elektronika, smyčce nebo jen akustická kytara. Už jsem zpívala snad s doprovodem všeho, i třeba jen hlukových kulis. Nápad může přijít i ve chvíli, kdy kolem projede tramvaj, a tento fragment si spojuji s tím, co ve mně text vyvolává. Daný zvuk či nápad zachytím a pak ho v hlavě zkouším mixovat s nápady kolegů muzikantů. Řídím se podvědomím a intuicí, čekám, co ve mně čtení vyprovokuje. I když sama na žádný nástroj nehraji a hudbu neskládám, nějak ji slyším a dokážu si sama připravit melodii zpěvu. Ta někdy vzniká ještě před hudbou, je dána básní, která je pro mě sama o sobě hudbou.

Co když dodatečně objevíte další tematické básně? Přidáte je ještě do výběru?

Pokud výběr jednou uzavřu, další básně nehledám. Mojí výhodou je asi to, že o tom moc nepřemýšlím. Když jsem s konceptem spokojená a cítím, že funguje, už do něj nesahám.

To vám asi dost usnadňuje život, protože někteří hudebníci by naopak pořád upravovali a těžko se jim v určitý moment vystavuje pomyslná stopka.

Takto bych pracovat nemohla, protože pak člověk předělává a předělává – a to podle mě nemá smysl. Moje zkušenost je taková, že většinou hned první zpracování, pokud se vydaří, bývá správné. Píseň většinou ani napodruhé nepřezpívávám, když cítím, že jsem s tím spokojená. Nemám potřebu zkoušet to znovu a hledat různé varianty, přemýšlet, jestli by to mohlo být nějak jinak, lepší... to není můj styl práce.

Co na to vaši spolupracovníci? Nepodsouvají vám, že by to mohlo být i jinak?

Občas ano. Při jamování a tvorbě hudby jsem nápadům zcela otevřená, nemám žádnou jasnou představu, jen hlídám, aby mi to zapadalo do alba jako celku. Ale když je hudba natočená a jsem s

tím spokojená, už moc nedávám nikomu šanci do toho mluvit a něco měnit.

Děje se někdy, že správnou hudební formu pro básně dlouho nenacházíte?

Ani ne, žádný případ mě nenapadá. A to jsem vzhledem k dvojnásobnému mateřství v jednu dobu měla šestiletou tvůrčí pauzu. Trávila jsem čas jen s dětmi a na ničem nepracovala. Zpětně mi ale přijde, jako bych i tehdy svým způsobem tvořila, protože nový život, který přivedete na svět, je velká inspirace. To, co jsem prožila, jsem si ukládala dovnitř sebe a později se to do tvorby promítlo. Vůbec nic mi neuteklo. Umělecká činnost je pro mě součástí života, součástí mě – tolik mnou prorůstá. Proto ani tvoření nevnímám jako práci, na kterou je nutné vymezit si nějaký čas – buď zkrátka přijde, nebo ne. Neřeším ani to, po kolika letech od té předešlé desky vyjde. O plánování času jsou dokončovací práce, kdy máte před sebou termíny, dokdy musíte vše odevzdat, kdy bude křest a tak dále. Z toho bývám nervózní.

Pokud vás správně chápu, sdělení pro vás v konečném tvaru zůstává tím nejdůležitějším. Myslíte při tvorbě na to, aby ho hudba nezastínila, ale jen podtrhla?

Nesmí se stát, že hudba zastíní sdělení. Je třeba, aby ho ctila. Naštěstí pracuji vždy se samými inteligentními hudebníky, kteří si to velmi rychle uvědomí. Jsem služebník básně. A stejnou roli musejí přijmout i oni.

Proč nepíšete svou vlastní poezii?

Protože nejsem básnířka, ale zpěvačka. Mám jinou úlohu a myslím, že budu mít pořád co zpívat.

Vaše debutové album *Možnosti tu sou...*, na kterém jste pracovala s Michalem Pavlíčkem, vyšlo před třiceti lety. Jak se váš tehdejší způsob tvorby lišil od současnosti?

V té době jsem se teprve hledala, původně jsem chtěla být herečkou, ale to se mi nepovedlo. Dvakrát jsem se hlásila na DAMU. Pak jsem začala v divadle hrát i bez školy. A díky tomu jsem se dostala ke zpěvu a postupně zjistila, že hudba mě vlastně láká víc než hraní. První desku produkoval Michal Pavlíček, ale na zhudebnění se zásadně podílel i kytarista Tadeáš Věřčák, se kterým jsem už předtím hrála v kapele. Byl to právě jeho nápad, jít za Pavlíčkem, aby mi s albem pomohl. Já jsem moc nechtěla, aby mi někdo něco produkoval, na druhou stranu jsem neměla představu, jakou hudbu bych měla dělat. Věděla jsem jen to, co chci zpívat – objevila jsem totiž básně Jáchyma Topola. Zpětně to oceňuji jako skvělý nápad, Michal Pavlíček mi pomohl dobře odstartovat. Od druhé desky jsem už žádného producenta nepotřebovala.

Z jedné z Topolových básní se zrodila i vaše zásadní píseň *Udržuj svou ledničku plnou*. Jak jste na ni přišla?

Ano, to je můj jediný hit. Přitom si nemyslím, že její text by byl typický pro hitovou píseň. Ale nějak zarezonovala, zpívám ji dodnes a vidím, že ji lidé opravdu znají a zpívají se mnou. Našla jsem si ji v Jáchymově sbírce *Miluju tě k zbláznění*, která vyšla ještě formou samizdatu. *Udržuj svou ledničku plnou* v ní byla hned první báseň. Jáchyma Topola tehdy ještě moc lidí neznalo, zrovna psal svůj první román *Sestra*. Zašla jsem za ním do kanceláře v Bolzanově ulici v Praze, kde jako spoluzakladatel časopisu *Respekt* pracoval, a požádala ho, zda bych mohla jeho básně nazpívat. Souhlasil – a vzniklo mezi námi silné pracovní pouto a přátelství. Jeho román *Sestra* měl velký úspěch a zrovna tak moje deska, takže se vše hezky protnulo ve stejné době. Naše spolupráce vyvrcholila na mé druhé desce *Nebe je rudý*, která obsahovala zhudebněné básně napsané konkrétně pro toto album.

Proč potom vaše spolupráce skončila?

Jáchym už nechtěl psát básně, naplno přešel do prózy. Posílal mi pak už jen nápady, fragmenty, které jsem si dotvořila s jeho dohledem. Nebo jsem například vytahovala nápady z jeho dopisů psaných pro mě, které pak on dokončil.

Od kytar Michala Pavlíčka jste se později dostala k elektronice a trip hopu. To pro vás tehdy byl razantní posun, že?

Začalo to albem Mimoid, které jsem už jednou zmínila. Vždy jsem měla ráda Stanislawu Lema, polského spisovatele sci-fi. V té době, ve druhé půlce devadesátých let, jsem jeho díla hodně hltala. Navíc jsem se seznámila s anglickým hudebníkem DJem Gasem. Pochází z Londýna a zrovna bydlel v Praze. V devadesátkách nebylo nic neobvyklého na tom, že zajímaví muzikanti ze světa si chtěli vyzkoušet život v Praze. Lemovu tvorbu také obdivoval a díky této společné lásce jsme spolu natočili elektronickou desku. Z autorových knih – zejména z asi nejslavnější Solaris, kterou zfilmoval můj oblíbený režisér Andrej Tarkovskij – jsem vybrala určitá slova a poskládala z nich písňové texty, které byly poctou Lemovi.

Po Gasovi jste na dalších elektronických nahrávkách spolupracovala s DJem Fivem. Jak jste se dostala k němu?

Gas se po albu Mimoid vrátil do Anglie a tady nikdo nic takového ani náznakem nedělal. Internet ještě nebyl tolik rozšířený, takže jsem moc nevěděla, jak lidi s takovým zaměřením hledat. Kolem roku 2000 mě uchvátil hip hop, dívala jsem se na dokumenty o tom, jak vznikl skrečing, pro který jsem se velmi nadchla. Ale když jsem hledala, kdo u nás skrečuje, nikoho jsem nenašla. Až můj manžel mi poradil, že na jedné soutěži viděl moc dobrého kluka z Brna, který skrečuje a říká si Five. Tak jsem ho našla a oslovila.

Doma jsem vybrala své oblíbené desky a sešli jsme se, abychom si vyzkoušeli, jestli nás to spolu baví a zajímá. A rozjela se spolupráce. Vyhledala jsem si beaty od našich i zahraničních beatmakerů, Five vymyslel skreče, které vycházely většinou zvukově z mého hlasu. Měli jsme spolu pár koncertů, a když byl materiál pro novou desku, natočili jsme Mami, na kterou jsem navíc přizvala Michala Pavlíčka s kytarou, čímž jsme to celé posunuli ještě do jiných sfér. Na naší druhé společné nahrávce Průvan v hlavě se zase podílel slovenský beatmaker Tentato. Mezitím jsem nahrála ještě elektronické album The Sick Rose s jiným anglickým hudebníkem Timem Wrightem. S Fivem si spolu jednou začas zahrajeme.

Mluvila jste o tom, že vaše umělecké začátky se pojí s divadlem. Vzala jste si z něj něco i do zpívání?

Herectví mě provází dodnes. Hrála jsem v divadlech A-studio Rubín, brněnském HaDivadle, hodně let v divadle Sklep, spolupracovala jsem s Vosto5. Teď už přes deset let působím v dětském divadle Minor. Nejvíc mi hraní pomohlo v tom, že se nebojím postavit na pódium, že myslím na to, abych dobře vyslovovala, aby bylo rozumět každému slovu. Také dokážu při koncertech pochytit, co který prostor potřebuje. V poslední době mě například baví zpívat bez mikrofону. Někdy ho odložím, skočím do lidí a dozpívám písničku mezi nimi. Křičím i šeptám do ucha.

Velký ohlas měl před pár lety projekt Spolu s Ivou Bittovou a Lenkou Dusilovou. Jak na toto období vzpomínáte?

Propojit nás tři byl výborný nápad. Díky tomu jsme mohly hrát alternativní hudbu na velkých místech. Naši fanoušci se sečetli a zároveň i trochu promíchali, protože každá z nás získala nové posluchače od ostatních dvou. A jak jsem říkala, že občas odložím mikrofón a jdu mezi lidi, to jsem asi taky trochu pochytila od Ivy Bittové. Začala jsem to dělat až poté, co jsem viděla, jak se nebojí

lidem otevřít a dát se jim všanc. Přijde mi, že když se odloží mikrofon, člověk se hodně obnaží, neschová se za žádné efekty. Já mám efekty ráda, ale stejně tak se mi líbí čistý zpěv. Lenku zase obdivuji za to, jak se pořád učí s novými nástroji. Tento krok jsem nikdy neudělala, i když jsem o něm několikrát uvažovala.

Představíte svou novou hudbu také naživo?

Album vyjde v říjnu, chystáme k němu i videoklip a 23. listopadu ho v pražské Akropoli pokřtíme. Následovat budou samozřejmě i další vystoupení. Už teď hrajeme s novou kapelou pod názvem Načeva a myslím, že jsme se parádně sešli, zařazujeme už i pár nových písní z alba. Moje minulá deska Zdivočelí koně vyšla v době covidu, křtili jsme ji on-line přes živý stream. Byla jsem v té první vlně on-line koncertů přes Donio a za vybrané dobrovolné vstupné jsme poté vydali i vinyl. Tentokrát se tedy těším na plnohodnotný křest!

<https://www.osa.cz/blog/monika-naceva-jsem-sluzebnik-basne>